

Persepolis

Een graphic novel van Marjane Satrapi

Vooraf

De graphic novel *Persepolis* van Marjane Satrapi is gebaseerd op het leven van de auteur. Marjane Satrapi (geb. in 1969) groeide op in Teheran, in een welgestelde familie. Op haar veertiende vertrok ze naar Wenen (Oostenrijk), waar ze naar een Franstalige school ging. Vier jaar later keerde ze terug naar Teheran. Ze schreef zich in voor een kunstopleiding. Na haar studie vertrok ze nogmaals naar Europa en dit keer voorgoed. Marjane Satrapi woont sinds 1994 in Parijs.

Persepolis is oorspronkelijk in het Frans geschreven. De graphic novel kwam uit bij de Franse uitgeverij L' Association in vier delen, die verschenen tussen 2000 en 2003. Later werden de vier delen samengevoegd. De volledige editie is een verhaal van ongeveer 350 bladzijden. Dit is de editie die je leest.

In november 1978 (Satrapi was net negen) brak de Iraanse revolutie uit. De sjah werd afgezet en er brak een chaotische periode aan. Diverse groepen streden om de macht. De religieuze groeperingen bleken het sterkst: na een tweede revolutie greep ayatollah Khomeini de macht. In april 1979 werd de Islamitische Republiek Iran uitgeroepen.

De nieuwe machthebbers voerden de religieuze wetgeving in, die bijv. het drinken van alcohol verbood en de hoofddoek voor vrouwen verplicht stelde. Mensen met afwijkende politieke en religieuze ideeën werden vervolgd. Iran onderging in 1979 en 1980 grote veranderingen, het land kwam maar niet tot rust. En in september 1980 werd het nóg onrustiger, toen de Iraakse leider Saddam Hoessein Iran de oorlog verklaarde.

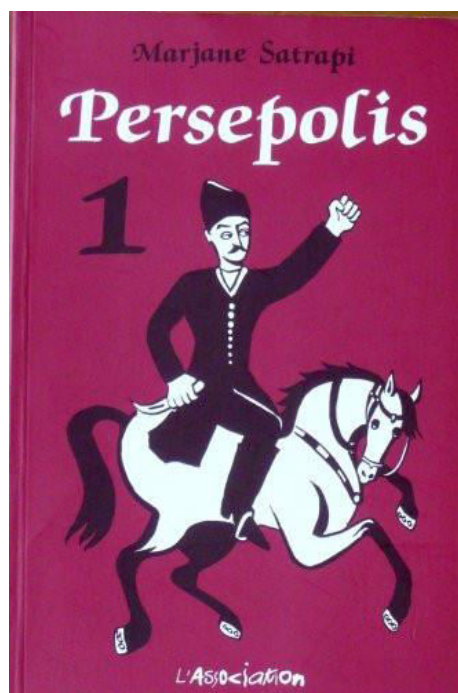
Persepolis speelt zich af tegen de achtergrond van de politieke en maatschappelijke veranderingen. De graphic novel bevat veel verwijzingen naar de Iraanse maar ook de westerse cultuur. Een deel van het verhaal speelt zich in Wenen af.

Zoals uit deze beschrijving blijkt, kan de roman verbonden worden met diverse *global issues*. Het hoofdpersonage, Marji, verhuist van Iran naar Oostenrijk en later weer terug. Wat doet dat met haar? In het boek is een belangrijke rol weggelegd voor religie, de positie van de vrouw, onderdrukking, familie enz. Kortom: er zijn volop mogelijkheden om de tekst te relateren aan global issues.

Je leest *Persepolis* voor het *area of exploration* **Time and space**. Hieronder zie je de vragen uit de *IB guide*. We zullen deze als richtlijn nemen:

- How important is cultural or historical context to the production and reception of a literary text?
- How do we approach texts from different times and cultures to our own?
- To what extent do literary texts offer insight into another culture?
- How does the meaning and impact of a literary text change over time?
- How do literary texts represent or form a part of cultural practices?
- How does language represent social distinctions and identities?

Het lespakket beslaat vijf weken. De opdrachten van week 1 en 2 gaan in op het verhaal zelf en op diverse verhaaltechnische aspecten. In week 3 en 4 staan allerlei motieven centraal, die je helpen om je te verdiepen in de politieke, sociale, culturele en historische context. Het lespakket wordt afgesloten met opdrachten waarin je reflecteert op de tekst (week 5).

De Franstalige eerste druk van Persepolis, deel 1 (2000)

Week 1: Analyse (1)

Verhaal, perspectief, ruimte en tijd

Opdracht 1. Test je kennis van het boek!

Beantwoord onderstaande vragen. Bij de meeste kun je korte antwoorden geven.

1. Haar juf vraagt Marji wat ze later wil worden. Wat antwoordt ze?
2. Het dienstmeisje is verliefd op een buurjongen. Hoe helpt Marji haar?
3. Oom Anouche maakt in de gevangenis iets voor Marji (twee keer zelfs). Wat maakt hij?
4. Op de terugweg na een feest stuit het gezin op een alcoholcontrole. En thuis heeft de vader van Marji flessen wijn. Hoe lost de oma dit op?
5. Hoe komt Marji aan Nike-schoenen en posters van popgroepen?
6. Welk advies geeft oma Marji de nacht voordat ze naar Oostenrijk vertrekt?
7. Waarom wordt Marji door de nonnen van school gestuurd?
8. Wie zet Marji ertoe aan om drugs te gaan verkopen?
9. Wat is de reden waarom Marji bij Frau Doktor Heller vertrekt?
10. Als de Wachters van de Revolutie een razzia houden, vreest Marji problemen omdat ze zich heeft opgemaakt. Wat doet ze dan?
11. Hoe reageert oma als Marji haar vertelt dat zij en Reza gaan scheiden?
12. Welke informatie krijgt de lezer bij het allerlaatste plaatje van *Persepolis*?

Opdracht 2. Woordenschat

Hieronder staan tien woorden die voorkomen in het boek. Wat betekenen ze?

Combineer de woorden met de juiste omschrijvingen.

1. conservatief
 2. democratie
 3. dictatuur
 4. extremisme
 5. fundamentalisme
 6. kapitalisme
 7. liberaal
 8. onderdrukking
 9. progressief
 10. staatsgreep
-
- a. op politiek gebied vooruitstrevend
 - b. voor een zo groot mogelijke culturele en economische vrijheid
 - c. vasthoudend aan bestaande maatschappelijke toestanden, behoudend
 - d. uiterst orthodoxe theologische richting
 - e. gewelddadige poging om een bewind ten val te brengen
 - f. het in bedwang houden van het volk, meestal met geweld
 - g. het doordrijven tot het uiterste zonder compromissen te willen sluiten
 - h. staatsvorm die aan het hele volk invloed op de regering toekent
 - i. maatschappelijk stelsel waarbij de productiemiddelen eigendom zijn van particuliere bedrijven
 - j. land dat door één autoritaire machthebber wordt beheerst

Opdracht 3. Perspectief

a.

Marji is een energiek, eigenzinnig en intelligent meisje. Ze groeit op in een modern gezin, bij ouders die haar veel vrijheid geven. Als ze negen is volgt ze de revolutie met grote belangstelling. Ze is nog te jong om te begrijpen wat er aan de hand is en vindt dingen al snel 'spannend'. Zo vindt ze het best interessant dat haar oom Anouche in de gevangenis heeft gezeten (zie blz. 60). Daar kan ze mee aankomen bij haar klasgenootjes!

Persepolis wordt verteld vanuit een ik-perspectief. Als Marji oom Anouche 'spannend' vindt, ligt de focalisatie niet bij de volwassen verteller achteraf, maar bij het kind.

De tekst van de strip bestaat uit **tekstbalken** (boven/onder de afbeeldingen) en **tekstballonnen** (in de afbeeldingen zelf). Reageer op de volgende stelling:

Stelling: In de tekstbalken ligt het perspectief bij het vertellend ik, in de tekstballonnen bij het belevend ik.

Ben je het met deze stelling eens? Leg uit waarom wel/niet. (50 woorden)

b.

De graphic novel *Persepolis* is een autobiografisch verhaal dat verteld wordt vanuit het perspectief van Marji, al is zij niet altijd de focalisator aangezien zij niet overal bij was. Een Engelstalige lezer schrijft:

The story is being told by (...) someone who didn't directly experience the events. (...) Marji is a little girl and explaining the shocking experiences her family members are going through.

Hoe (via welke personages) krijgt de lezer de verhalen te horen waar Marji zelf niet bij was, bijv. over de geschiedenis van haar familie?

Opdracht 4. Ruimte (Iran)

Officiële landstaal: Perzisch

Hoofdstad: Teheran

Regeringsvorm: Islamitische Republiek

Staatshoofd: Ali Khamenei (geestelijk leider)

President: Ebrahim Raisi (leider van de regering)

Religie: islam 98 %, overige 2 %

Aantal inwoners: 85 miljoen

Oppervlakte: 1.628.750 (39 keer zo groot als Nederland)

Het grootste deel van *Persepolis* speelt zich af in Teheran. In Iran worden er af en toe uitstapjes gemaakt. Zo gaat Marji aan het eind van het verhaal (blz. 345) met haar oma naar de Kaspische Zee.

Persepolis

Marjane Satrapi koos voor een opvallende titel: *Persepolis*.

Persepolis is een historische nederzetting in het zuiden van Perzië/Iran. De stad werd in de 4^e eeuw voor Christus door Alexander de Grote vernietigd. De ruïnes die bewaard zijn gebleven behoren tegenwoordig tot het cultureel werelderfgoed.

Persepolis

Persepolis is in veel opzichten een modern verhaal over een modern Iraans meisje dat het liefst naar popmuziek luistert. Het is bovendien een verhaal met veel actualiteit: Marji beschrijft de revolutie, de maatschappelijke en culturele veranderingen, de gevolgen van de oorlog met Irak, enzovoort.

Waarom denk je dat Satrapi voor de titel *Persepolis* heeft gekozen? (100 woorden)

Tip: In je antwoord kun je verwijzen naar het voorwoord (blz. 6-7) en naar het plaatje bovenaan blz. 34. Hier wordt de naam Cyrus de Grote genoemd, die beschouwd kan worden als de grondlegger van de nederzetting Persepolis.

Opdracht 5. Ruimte (Wenen)

Wanneer Marji in Wenen is aangekomen, is dit één van de eerste plaatjes:

- Beschrijf de ruimte (de kamer) die op dit plaatje wordt afgebeeld. (50 woorden)
- De wijze waarop de ruimte wordt afgebeeld illustreert hoe Marji zich voelt. Hoe denk je dat ze zich op dit plaatje voelt?

In Wenen is Marji de focalisator: we zien de stad en de mensen door haar ogen. Marji merkt vooral dingen op die ze uit haar eigen land en cultuur niet kent. Zoals jongens die openlijk uitkomen voor hun homoseksualiteit.

- Marji krijgt te maken met meer aspecten van Europa die nieuw voor haar zijn. Noem er nog drie.

Opdracht 6. Historische tijd

De moderne geschiedenis van Iran

Kijk naar de korte documentaire 'Het Midden-Oosten, De islamitische revolutie in Iran. Je vindt de video [hier](#). Het filmpje duurt ongeveer vijf minuten. Maak aan de hand van dit filmpje een tijdlijn met de belangrijkste historische gebeurtenissen in Iran sinds 1940. De gebeurtenissen bij 1978 zijn al gegeven. Vul de rest van de tabel in.

Jaartal	gebeurtenissen
1941	
1953	
1978	Onvrede over de sjah, opstand, begin revolutie in Iran
1979	
1980	
1988	
1989	

Week 2: Literaire analyse (2)

Chronologie, personages, thematiek, taal en tekentechniek

Opdracht 7. Chronologie

Het verhaal van *Persepolis* wordt bijna helemaal chronologisch verteld. Hoofdstuk 1 ('Hoofddoekjes') is een uitzondering. In dit hoofdstuk zijn er twee sprongen terug in de tijd. De eerste is op blz. 10, plaatje 1.

a) Bij welk plaatje is de tweede sprong terug in de tijd?

b) Marjane Satrapi had er ook voor kunnen kiezen om *Persepolis* vanaf de eerste bladzijde helemaal chronologisch te vertellen. Dat heeft ze niet gedaan. Waarom niet, denk je? Wat is het voordeel (of: wat zijn de voordelen) van de niet-chronologische vertelwijze in het eerste hoofdstuk? (50 woorden)

Opdracht 8. Precieze tijdsvermelding

In het boek worden soms heel precieze tijdsvermeldingen gegeven. Bijvoorbeeld bij de allerlaatste afbeelding, als er staat:

... gelukkig, want na die avond van 9 september 1994, heb ik haar nog maar één keer gezien tijdens het Iraans nieuwjaar in maart 1995. Ze stierf op 4 januari 1996... De vrijheid had een prijs...

De auteur vermeldt de precieze datum van Marji's vertrek uit Iran en van het overlijden van haar oma. Dit onderstreept dat dit belangrijke gebeurtenissen voor Marji zijn. Toch zal dit niet de enige reden zijn voor deze heel precieze dateringen. Het heeft ook invloed op het karakter of genre van de tekst, want de lezer kan de datums ervaren als non-fictieve elementen, terwijl *Persepolis* in zijn geheel als fictie kan worden beschouwd. Het versterkt zo het autobiografische karakter van de tekst.

Vraag: Beschouw je *Persepolis* als een autobiografie? Leg uit! (50 woorden)

Opdracht 9. Personages

a. Marji

Marji is een *round character*: ze staat niet voor één idee maar ze is een complex personage. Ze geeft goede maar ook minder goede kanten. Stel dat je met Marji bevriend zou zijn, wat zou je in haar waarderen? En waaraan zou je je ergeren?

Ik zou dit waarderen...	Ik zou me hieraan ergeren...

b. ouders Marji

Beantwoord onderstaande vragen over de ouders van Marji. Antwoord niet alleen met ja/nee maar geef steeds ook een argument of voorbeeld.

1. Zijn de ouders van Marji streng?
2. Heeft het gezin een goed leven (arm/rijk)?
3. Vind je het gezin ouderwets of modern?
4. Heeft Marji conflicten met haar ouders?

Extra: Over de ouders

"Het is voor een groot deel te danken aan haar ouders dat Marji kon worden wie ze is. Als progressieve intellectuelen gaven ze hun dochter een vrije opvoeding en namen ze met veel overtuiging deel aan de Iraanse Revolutie van 1978-1979. Vanzelfsprekend zijn ze bezorgd over hun dochter die tegen het gezag rebelleert. Enerzijds willen ze niet dat Marji iets overkomt, anderzijds willen ze haar protest tegen de hypocrisie niet afremmen. Uiteindelijk beslissen ze dan ook om hun dochter naar Europa te sturen, waar ze op een veel vrijere manier volwassen kan worden. Wanneer Marji – terug in Iran – trouwt, hebben ze daar al meteen hun twijfels bij. Ze zouden liever zien dat hun dochter een zelfstandige, strijdbare vrouw wordt. Door te huwen lijkt ze zich echter neer te leggen bij een onderdanige, onvrije positie. Uiteindelijk zijn ze trots wanneer hun dochter alleen naar Europa vertrekt."

c. oma

De grootmoeder speelt een centrale rol in het leven van Marji. Of eigenlijk heeft ze meerdere rollen:

- Ze biedt een luisterend oor; ze is als een goede vriendin.
- Ze is een morele gids, die Marji aanspoort om het goede te doen.
- Ze is een voorbeeld, o.a. met haar moed en onafhankelijk denken.

Geef bij elk van deze rollen één voorbeeld.

Opdracht 10. Motieven en thematiek

Motieven

Enkele verhaalmotieven in *Persepolis* zijn:

- Rebelle
- Marx/communisme
- Eenzaamheid
- Geweld

Enkele leidmotieven zijn:

- de sigaret
- de hoofddoek

Kies uit de bovenstaande rijtjes één verhaalmotief en één leidmotief.

a) Noteer bij het door jou gekozen **verhaalmotief** drie situaties waarin dit een rol speelt.

b) Noteer bij het door jou gekozen **leidmotief** drie situaties waarin dit een rol speelt.

Thema

Het thema is het grondidee van het boek. Als je een web maakt van de motieven, dan is de spin in het midden het thema. Het thema van *Persepolis* zal zowel te maken hebben met het opgroeien van een meisje als met politiek of cultuur.

c) Hieronder zie je vier mogelijke thema's. Welk thema vind je het best gekozen, en waarom? (Je mag ook een eigen voorstel doen, waarin je elementen combineert...)

- A. Het isolement van iemand die moet opgroeien in een vreemde cultuur.
- B. De onderdrukking van iemands ontwikkeling door religieuze dictatuur en geweld.
- C. De strijd van een jong meisje voor onafhankelijkheid, vrijheid en geluk.
- D. De zoektocht naar een eigen identiteit te midden van vreemde culturen.

Opdracht 11. Taal

Omdat *Persepolis* een graphic novel is, bestaat het boek niet alleen uit woorden. Ook de afbeeldingen spelen een rol, waarbij het interessant is om te kijken naar de tekenstijl van de auteur. Het verhaal van *Persepolis* komt heel realistisch over maar in de tekeningen is Satrapi soms helemaal niet zo realistisch.

Hieronder zie je vijf afbeeldingen. Geef bij elke afbeelding aan:

- 1) Wat er niet realistisch is (de wat-vraag).
- 2) Welk stijlmiddel (bijv. herhaling, vergelijking) je herkent.
- 3) Wat de functie is van de niet-realistische weergave (de waarom-vraag).

1.

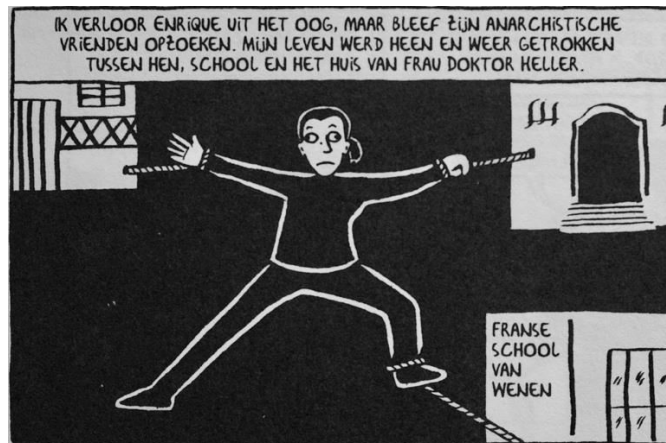
2.

3.

4.

5.

Opdracht 12. Tekentechniek

Over de illustraties van *Persepolis* is wel opgemerkt dat Satrapi veel gebruik maakt van herhaling. Zie het volgende stukje, uit een scriptie van een student:

Het is opvallend hoe een zich herhalend patroon in *Persepolis* uitdrukking kan geven aan concepten en ideeën die daardoor niet expliciet benoemd hoeven te worden in de tekst. Bijvoorbeeld schoolmeisjes met hoofddoek die telkens propagandazinnen moeten herhalen na de lerares. De inwisselbaarheid van de schoolmeisjes vat in een enkel beeld hoe beeldvorming werkt. Zo bevestigt de uniforme weergave meteen associaties die we als lezer hebben met het leven in een dictatuur.

Verder is er herhaaldelijk gewezen op de naïeve tekenstijl van Satrapi. Iets wat ze zelf trouwens verklaarde met onvermogen: toen ze eind jaren negentig aan de strip begon, kón ze gewoon niet beter. In een interview zei ze erover:

One thing that makes the difference between the drawing in a comic and a normal illustration is that you have to have the notion of movement. In an illustration it can be static but in a comic it has to be movement. But in order to know the movement you have to know the anatomy. And I didn't know so much about anatomy because basically I studied art in Iran and all the models that are supposed to be naked were covered, so there was no way to see where the arm was and where the leg was, so it was not that easy. (Satrapi in 2016, transcriptie van de gesproken tekst)

Hierboven werd gewezen op herhaling en het naïeve. Een ander opvallend punt is het ontbreken van kleur.

Vraag: Denk je dat het zwart-wit-karakter van *Persepolis* functioneel is? Met andere woorden: denk je dat *Persepolis* sterker is doordat er uitsluitend gebruik wordt gemaakt van zwart en wit? Leg uit!

Tip: zie ook het voorbeeld op de volgende bladzijde.

Kleur of zwart-wit? Wat is mooier, beter, sterker?

Week 3 (verdieping): Time and space

Opdracht 13. De rol van geschiedenis in *Persepolis*

Eerder in dit lespakket wezen we al op de titel *Persepolis*, die verwijst naar een bestaande historische nederzetting in het zuiden van Iran. Voor Marjane Satrapi is de geschiedenis van Iran een wezenlijk onderdeel van het boek.

Wat ongetwijfeld een rol speelt, is het feit dat de geschiedenis van Iran deel uitmaakt van haar familie. Satrapi is een achterkleindochter van Ahmad Shah Qajar (1898-1930).

Jeugdfoto van Ahmad Shah Qajar

Ahmad Shah Qajar als sjah (koning)

Deze sjah is de opa van Satrapi's moeder. In *Persepolis* wordt in het hoofdstuk 'De cel' naar hem verwezen. Satrapi neemt de verwijzingen naar de geschiedenis (van Iran, van haar familie) niet zomaar op, ze wil er iets mee laten zien.

Vraag: Wat is de functie van de historische verwijzingen? Wat voegen ze toe aan de betekenis van de tekst? Formuleer twee functies. (50 woorden)

Opdracht 14. Mensenrechten

Mensenrechten gelden voor iedereen. Door de Verenigde Naties zijn er daarom verdragen en afspraken gemaakt over het beschermen van mensenrechten. Denk bijvoorbeeld aan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. In het begin van de jaren tachtig (kort voor Marji naar Wenen verhuist) worden in Iran veel mensenrechten niet nageleefd.

Hieronder zie je een overzicht van negen soorten mensenrechten. Welke mensenrechten uit dit rijtje worden in Iran omstreeks 1980 vooral geschonden (= niet nageleefd)? Je hoeft geen uitleg te geven; het is voldoende als je alleen de nummers noteert.

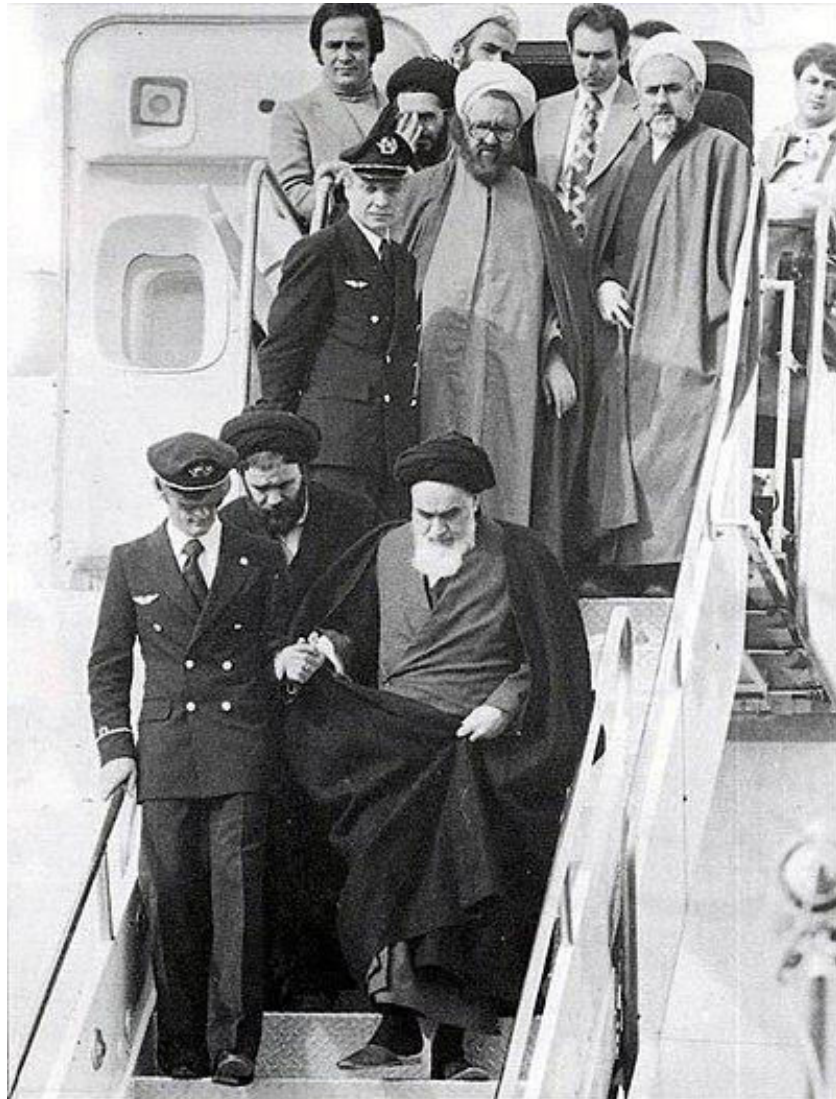
soorten mensenrechten

1. algemene en integriteitsrechten (non-discriminatie, gelijke behandeling, bescherming van de persoon en van zijn of haar privacy, huis en familielevens, martelverbod).
2. vrijheidsrechten (vrijheid van meningsuiting, van godsdienst en levensovertuiging, van vereniging).
3. participatierechten (recht op deelname aan het bestuur van een land, kiesrecht);
4. rechten van arrestanten, beklaagden en gedetineerden (verbod op willekeurige arrestatie en detentie, recht op onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak);
5. rechten van beschermde groepen (vrouwen, kinderen, minderheden, inheemse volken).
6. rechten van vreemdelingen en vluchtelingen (recht het land te verlaten en terug te keren, asielrecht, recht op gezinshereniging).
7. sociale en economische rechten (recht op behoorlijke levensstandaard, recht op sociale voorzieningen, vrijheid van vakvereniging, recht op onderwijs, recht op gezondheid).
8. culturele rechten (recht om deel te nemen en bij te dragen aan cultuur, recht om de eigen taal te spreken, bescherming van auteursrecht en van de eigen naam, vrijheid van wetenschappelijk onderzoek).
9. collectieve rechten (voor ontwikkeling en bescherming van een volk).

Bron: <https://mensenrechten.nl/nl/welke-mensenrechten-zijn-er>

Opdracht 15. Documentaire

Op 3 juli 2004, 25 jaar na de Islamitische Revolutie, wijdde het programma 'Andere tijden' een aflevering aan Ayatollah Khomeini en het verloop van de revolutie. Je kunt de documentaire [hier](#) bekijken.

1 februari 1979: Khomeini keert terug in Iran

Kijk naar de aflevering en beantwoord de volgende vragen.

- a. Aan het begin van de documentaire wordt gezegd dat de sjah zelf het idee heeft dat hij het goed doet. Wat gaat er goed, vanuit het standpunt van de sjah?
- b. De oppositie houdt er een andere visie op na. Welke kritische punten worden er genoemd tegen de sjah?
- c. De journalist Michael Stein interviewt mensen van de oppositie en deze zeggen allemaal hetzelfde: 'Wij weigeren de vuilnisbak van het westen te zijn.' Wat bedoelen ze hiermee?
- d. Khomeini zat in het buitenland – eerst in Irak, daarna in Parijs. Vanuit Parijs draagt hij bij aan de opstand in Iran. Hoe doet hij dat?
- e. In het vliegtuig dat ayatollah Khomeini van Frankrijk naar Iran brengt, zitten veel journalisten. Deze zijn doodsbang. Waarom?
- f. Wat doet Khomeini als eerste wanneer hij aan de macht is?
- g. Aan het eind van de documentaire zegt Michael Stein dat de geschiedenis van het Midden-Oosten, en vooral van Iran, laat zien dat de bevolking telkens weer wordt bedrogen. Wat bedoelt hij hiermee?

Opdracht 16. *Persepolis* en de revolutie

In *Persepolis* wordt meerdere keren verwezen naar de revolutie. Marji's ouders doen mee aan demonstraties. En één keer is Marji zelf bij een demonstratie. Hieronder zie je twee plaatjes. Noteer bij elk plaatje:

- in welk jaar deze demonstratie plaatsvindt
- tegen wie/wat wordt gedemonstreerd

Tip: Kijk ook goed naar de context, naar wat er vóór deze plaatjes is gebeurd!

a. Marji's moeder, *Persepolis* blz. 11

b. Marji (vooraan), *Persepolis* blz. 44

Opdracht 17. 40 jaar na de revolutie

Begin 2019 was de revolutie veertig jaar geleden. Westerse media besteedden er volop aandacht aan, in terugblikken op de revolutie en in achtergrondartikelen over Iran nu. In *The New York Times* verscheen op 10 februari 2019 een mooie reportage. Lees dit Engelstalige artikel en beantwoord de vragen.

The Iran Revolution at 40: From Theocracy to ‘Normality’

In January 1979, Tehran was rocked by surging protests in support of Grand Ayatollah Ruhollah Khomeini, then in exile in Paris. *Agence France-Presse — Getty Images*

By Thomas Erdbrink

Feb. 10, 2019

In February of 1979, Tehran was in chaos. A cancer-stricken Mohammed Reza Pahlavi, the Western-backed autocrat, had gone into exile in mid-January, leaving behind a rickety regency council. On Feb. 1, Grand Ayatollah Ruhollah Khomeini, the godfather of the revolution, returned from exile in Paris. And in the Iranian version of “Ten Days That Shook the World,” street demonstrations raged until the government collapsed on Feb. 11.

Ecstatic Iranians danced in the streets, playing cat and mouse with soldiers as lingering pro-government sharpshooters fired from the rooftops. Families joined in mass protests, as vigilantes ransacked liquor stores and people kissed the foreheads of turbaned clerics leading the revolution.

Forty years ago, Iranians swelled with pride, hope and the expectation of a better future. Dreams of freedom and independence from the United States fired up the revolutionaries. But great, rapid change can leave deep and lasting wounds. There were lashings, hangings, amputations and mass imprisonment. Thousands of people died and hundreds of thousands left the country, some fleeing for their lives, never to return.

Amid the rioting in January, Iran's autocratic leader, Mohammad Reza Pahlavi, went into exile, dooming his government, which collapsed on Feb. 11, 1979. *Michel Setboun/Corbis, via Getty Images*

Employees and diplomats at the United States Embassy in Tehran were taken hostage in November 1979, leading to a breach in relations between the two countries. *Alain Mingam/Gamma-Rapho, via Getty Images*

What materialized after those first bloody years was truly revolutionary: an Islamic republic, a theocracy built on ideological choices inspired to a great extent by Ayatollah Khomeini.

New rules were put in effect to forbid anything that might lead people astray and prevent them from ascending to a heavenly afterlife: strict controls on the media, which isolated Iranians from Western influences; an absolute segregation of the

sexes in public places; compulsory head scarves for women; bans on alcohol and musical instruments on television; rules forbidding women to ride bicycles. It went on and on, zealously and sometimes brutally enforced by the morality police and the paramilitary Basij forces.

But over the years, as the early revolutionary fervor gave way for most people to a yearning for a more normal existence, the rules became negotiable. While the political system is basically the same as in those early years, the society changed slowly, at times almost imperceptibly. Those changes have been enormous, and the Iran celebrating the 40th anniversary of the revolution on Feb. 11 is closer than most outsiders generally appreciate to being that “normal” country Iranians want.

A site in Tehran known as the tomb of the unknown martyrs, dedicated to Iranians killed in the 1980-88 war with Iraq. *Arash Khamooshi for The New York Times*

At the outset of the revolution, men and women were strictly separated in public. While that has broken down to a great extent, even today women sit in the front of Tehran’s buses, men in the back. *Arash Khamooshi for The New York Times*

It took time for the cumulative changes to reach a critical mass. When I first visited Iran as a young reporter, the 20th anniversary of the revolution had just passed and the country was still living up to its revolutionary image. High rises were decorated with anti-American murals or portraits of the martyrs of the 1980-88 war with Iraq.

The notoriously snarled street traffic was made up almost entirely by a sea of white, locally made cars called Paykans. In a small park, close to where I would eventually settle down, boys and girls would secretly meet on some of the more hidden benches, away from the prying eyes of relatives, but also from the morality police.

In those days, it was inside people’s houses that I saw a completely different Iran. Passing through a front door often meant stepping into a different reality, one where all the rules that applied on the streets would magically disappear.

A ski resort outside Tehran, where women can wear ski hats instead of head scarves. *Arash Khamooshi for The New York Times*

A fashion shoot in Tehran. *Arash Khamooshi for The New York Times*

There would be stories — Iran has a deep culture of storytelling — and bursts of laughter would be followed by dancing to Persian pop songs smuggled in from Los Angeles. Often, the music would be accompanied by someone playing a drum or, if that wasn't available, a rice pan grabbed off a kitchen shelf. Everyone — accountants, journalists, doctors, nurses — would enjoy weekend parties that were technically illegal.

Iranians became adept at acting various roles. Abbas Kiarostami, the award-winning director who died in 2016, used mostly everyday people rather than actors in his movies, because Iranians were so accustomed to switching between lives in two worlds.

But as the years progressed, the changes began to creep outdoors and become more noticeable. When my wife, a photographer, decided many years ago to get a nose ring, she was fired on the spot. While the editors thought of themselves as reformists, they still considered a nose ring despicable and Western.

But now, they are everywhere. It is not all that unusual to spot a woman with pink hair flowing under her head scarf. Women now race through traffic riding bicycles, once seen as improper. They can even be seen riding motorcycles.

Behnaz Shafiei, right, a motocross rider and road racer, is the first Iranian woman to have participated in professional road racing. *Arash Khamooshi for The New York Times*

An Iranian couple strolling arm in arm in a Tehran park. *Arash Khamooshi for The New York Times*

While state television still refuses to show musical instruments, there are buskers on the streets of Tehran. One day I was watching a couple of young men, one on drums and the other on guitar, when suddenly, a tall young woman appeared with a bass guitar and joined in. At times the state would fight back, making a few arrests in fitful efforts to roll back the changes, but never for long. At times, it seemed as if they had simply given up.

Connections to the outside world — the internet, of course, but particularly satellite TV broadcasts that broke the veil of isolation — were critical drivers of change.

One day the police raided our apartment building and destroyed the multitude of satellite dishes on the roof. The only one left was mine — as a journalist, I had special permission to have one. That evening about 20 female neighbors joined me in my living room to watch their favorite Turkish soap opera. By the next day, they all had new dishes.

The police have largely given up that fight, too. There are just too many dishes around. Iranians can now watch over 200 Persian-language channels operating from abroad, showing everything from “Keeping Up With the Kardashians” to unfiltered news and Hollywood movies.

There were days when people would turn and stare at the sight of a boy and girl walking hand in hand on the streets. Public displays of affection were not appreciated, especially between unmarried couples. Today they hang out in parks together, smooching in the shadows, and hug each other during rock concerts.

A billboard in Tehran for imported cars, which were long banned. *Arash Khamooshi for The New York Times*

A rock concert in Tehran. Musical instruments are still banned on state television. *Arash Khamooshi for The New York Times*

Now, with Valentine's Day approaching, young men are anxiously deliberating what to get their girlfriends. They can be seen running around with heart-shaped balloons or gigantic teddy bears, falling on their knees for their girlfriends in public spaces, and then posting the whole spectacle on social media, for all to see.

Instagram, which is not blocked in Iran, has revolutionized the way Iranians view themselves. The photo-sharing app has been a major driver of change in a country where everything was hidden. When I moved here in 2002, photos were still taken on film, and we had to be careful because they would be developed in a lab where someone might see something that could cause problems.

But when I recently added one of my neighbors as a friend, I could see her without a scarf, at parties, having fun. The walls that long divided the private and public in Iran have been broken down, with Iranians using the streets in the way they like.

Politics in Iran are a different story. There was the Green Revolution of 2009, when people rose up to protest what many saw as a fraudulent election. But that was violently suppressed, and the group of people making the decisions has remained largely unchanged over the years, even narrowing some. Yet after allowing so many social taboos to slip, Iran's leaders face a growing dilemma of whether to start translating the social changes into new laws and customs or try to hang on to the 40-year-old ideals of the revolution.

A woman posing at the Tabiat Bridge, one of Tehran's most picturesque spots. *Arash Khamooshi for The New York Times*

- a. De auteur geeft aan dat er de afgelopen veertig jaar heel wat is veranderd. Allerlei dingen die veertig jaar geleden niet mogelijk waren, kunnen nu wel. Geef hiervan minstens vijf voorbeelden uit dit artikel.

- b. In de laatste alinea geeft de auteur aan dat de Iraanse leiders nu voor een dilemma staan. Leg in je eigen woorden uit wat hun dilemma is.

Week 4 (verdieping): Intertextuality: connecting texts / Readers, writers and texts

Opdracht 18. De graphic novel

Eén van de bijzonderheden van *Persepolis* schuilt in de vorm: het is een graphic novel. De graphic novel is een relatief nieuw genre. De combinatie van afbeeldingen en tekst bestaat al veel langer, onder andere in stripboeken. Maar stripboeken zijn doorgaans bedoeld voor kinderen of jongeren en hebben geen literaire waarde. Bovendien hebben veel strips het karakter van een reeks of een vervolgverhaal. Bij een graphic novel gaat het om een zelfstandig boek, dat gerekend wordt tot de literaire fictie. Het genre kwam op in de jaren zeventig en werd in de jaren tachtig bekend bij het grote publiek, onder andere door de populariteit van *Maus* van Art Spiegelman, een graphic novel die is gebaseerd op de ervaringen van de joodse ouders van de auteur tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Persepolis en *Maus* hebben enkele opvallende overeenkomsten. Beide graphic novels zijn in zwart-wit, in beide boeken wordt een persoonlijke geschiedenis verteld tegen een achtergrond van onderdrukking, oorlog en geweld. Biedt de vorm (een graphic novel) meer mogelijkheden voor een zwaar thema? Satrapi zelf zei er dit over:

"In strip kun je met beelden afstand creëren tussen wat je schrijft en wat je wilt laten zien. En wat je wilt laten zien, hoef je niet in woorden uit te drukken zodat je als lezer meer vrijheid hebt. (...) Ik ben ervan overtuigd dat je een zwaar onderwerp luchtig moet vertellen. Het is van zichzelf al zwaar genoeg. Als je het dan ook nog eens op een 'zware' manier gaat vertellen, wordt het verhaal onverteerbaar."

- a) Heb jij als lezer het idee dat je meer vrijheid hebt? Of vind je dat je juist *minder* vrijheid hebt, omdat de beelden al door de auteur worden ingevuld? Leg uit!

- b) Wanneer je een graphic novel vergelijkt met een 'gewone' roman, zijn er zowel voor- als nadelen. Noem één voordeel en één nadeel: dingen die een auteur in een graphic novel juist wél of juist niet kan.

Opdracht 19. fictie of non-fictie?

In de boekhandel wordt *Persepolis* verkocht als fictie. Maar klopt dat wel? Is het niet eerder een autobiografie, dus non-fictie? Marjane Satrapi heeft deze vraag ook eens gekregen in een interview.

a) Kijk/luister naar [dit interview](#). Vat Satrapi's antwoord in je eigen woorden samen: is het fictie of niet?

Het mag duidelijk zijn dat *Persepolis* veel autobiografische elementen bevat. Satrapi heeft dat ook toegegeven. Als ze in interviews vertelt over haar werkelijke leven, blijken er grote overeenkomsten te zijn tussen de ervaringen van Marjane en haar alter ego Marji. Zo vertelt ze in een interview over haar tijd in Europa:

De eerste tien dagen in Oostenrijk woonde ik bij een vriendin van mijn moeder, daarna ging ik naar een tehuis waar ik na twee maanden alweer vanaf werd gestuurd door de nonnen. Ze behandelden me als een onontwikkeld kind, waardoor ik vreselijk tegen ze tekeer ging. Daarna heb ik een jaar lang samengewoond met een vriend en heb nog een tijdje op straat gezwoven. Ik werd vreselijk ziek. Uiteindelijk is alles op zijn pootjes terecht gekomen, maar pas nadat ik uit Oostenrijk weg was.

b) Wat vind je zelf: heb je *Persepolis* gelezen als een waargebeurd verhaal? Of heb je het gelezen als fictie? Leg uit!

Extra: Fictie of non-fictie?

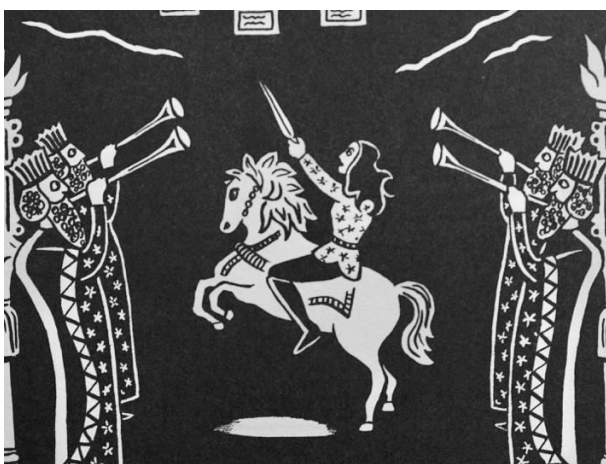
"Although Maus and Persepolis are both graphic novels and can be considered memoirs or biographies, they can be more specifically categorized with the genre creative nonfiction, because of the authors' use of modern frameworks, round

Opdracht 20. Verwijzingen naar Perzische kunst

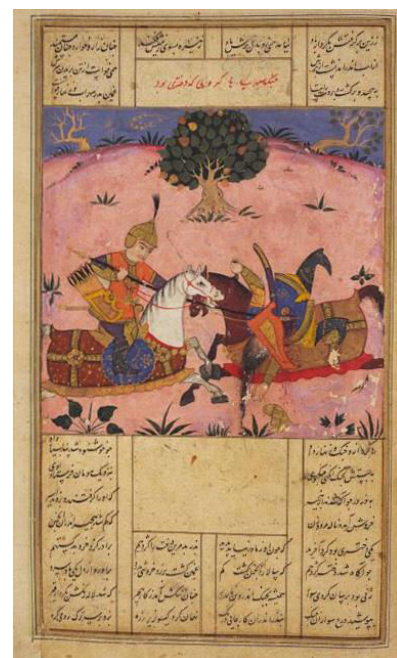
In *Persepolis* neemt Satrapi diverse verwijzingen op naar oude Perzische kunst. In het eerste hoofdstuk, als Marji nadenkt over de hoofddoek, worden aan de rechterkant van het plaatje arabesken getekend. En als ze met haar ouders naar Spanje en Italië gaat, wordt het gezin afgebeeld op een vliegend tapijt (blz. 83).

In het laatste deel van het boek krijgen Reza en Marji de opdracht een attractiepark te ontwerpen. Tot verbijstering van de twee kunstenaars wordt het ontwerp afgewezen omdat de mythische krijgster *Gordafarid* ongesluierd was afgebeeld.

Gordafarid (Persepolis)

Gordafarid (rechts, met lange haren, verslagen door een andere held)

Andere verwijzingen zijn meer verborgen. Als Marji te horen krijgt dat haar opa een prins was, beeldt ze hem zo af:

Links zien we de minaretten van een moskee. Het beeld rechts bevat eveneens een verwijzing. De *Shir o Khorsid* (Leeuw en Zon) was in de Qajar-periode een nationaal symbool. Het heeft lange tijd deel uitgemaakt van de Iraanse vlag.

Leeuw en Zon

In 1979, na de Islamitische Revolutie, verdween de leeuw van de vlag. Het nieuwe bewind van de ayatollah had weinig op met dit symbool en gaf de instructie om de *Shir o Khorsid* uit alle openbare plekken en overheidsgebouwen te verwijderen. Er kwam een nieuw symbool voor in de plaats, een embleem met het woord 'Allah'.

De olifant op het plaatje verwijst naar het Perzische verleden. In vroeger tijden (de tijd waarin de nederzetting Persepolis ontstond) werden olifanten ingezet in de oorlog.

Opdracht: Gebruik de informatie hierboven voor een interpretatie van dit plaatje. Hoe wordt de opa afgebeeld? Voor welke ideeën staat hij?

Opdracht 21. Invloed van westerse kunst

Het verhaal bevat ook verwijzingen naar westerse kunst. Bijvoorbeeld als Marji examen voor de kunstacademie doet. Ze komt dan met een interpretatie van Michelangelo's *La Pietà*. Op blz. 286 geeft ze dit expliciet aan:

Tijdens het examen tekende ik Maria met een zwarte chador om en Jezus in een militair uniform. Daar voegde ik als symbolen van de martelaren twee tulpen aan toe. Zodat er geen misverstanden konden ontstaan.

versie van Marji

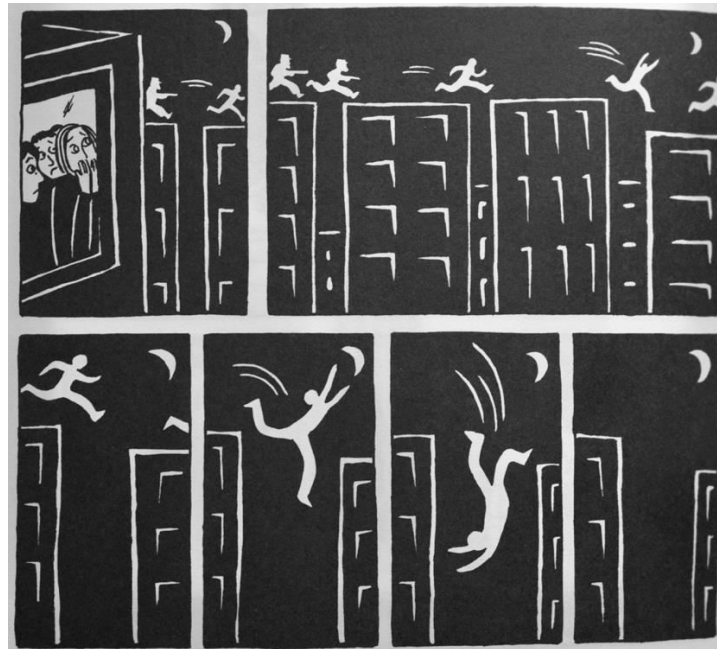

origineel van Michelangelo

Afgezien van zulke expliciete verwijzingen kan de westerse kunst Marjane Satrapi ook hebben beïnvloed bij het ontwikkelen van een eigen tekenstijl. Dit is zelfs waarschijnlijk, want Satrapi heeft er in een interview op gewezen dat ze de stripvorm vanuit de Iraanse cultuur niet kent.

"Iran heeft geen stripcultuur. Ik wist niet eens hoe ze moesten worden gelezen: ik bekeek eerst de plaatjes, las dan de tekst en zocht naar het onderling verband. Ik heb mezelf aangeleerd hoe je ze moest lezen en hoe je ze moest maken. De uitgever had er geen vertrouwen in en dacht hooguit een paar honderd exemplaren van Persepolis te verkopen aan wat mensen die geïnteresseerd zijn in de Derde Wereld-problematiek. Maar het bleek een doorslaand succes."

Op blz. 214 wordt getekend hoe een student van het dak valt.

De manier waarop het figuurtje wordt getekend, doet denken aan de stijl van de kunstenaar Keith Haring (1958-1990), die in de jaren negentig erg populair was. Als voorbeeld zijn werk 'Untitled' (of ook: 'Dance'):

Een verwijzing naar deze popart-kunstenaar zou toepasselijk zijn: de jongeren vierden een 'westers' feest en Satrapi neemt dan de stijl over van een westerse kunstenaar.

Vraag: Het leggen van zulke verbanden tussen teksten en/of kunstwerken (*intertekstualiteit*) is grappig. Maar denk je dat het ook functioneel is? Met andere woorden: Lees je de tekst anders als je dit soort verbanden ziet? (Je hoeft de vraag niet schriftelijk te beantwoorden, je bespreekt dit mondeling met je docent.)

Opdracht 22. Verschillende visies

Op blz. 20-21 van *Persepolis* wordt verteld over een bioscoopbrand met honderden doden. Het betreft hier een historische gebeurtenis: op 19 augustus 1978 brandde Cinema Rex af, een bioscoop in de zuidwestelijke havenstad Abadan. De brand was aangestoken.

Wie was er schuldig? Op blz. 21 van *Persepolis* staat:

Op de BBC hadden ze het over 400 doden. De sjah beschuldigt religieuze fanatici van het bloedbad, maar het volk weet dat de sjah zelf schuldig is!!!

Ook de in ballingschap levende ayatollah Khomeini roerde zich. In een interview voor de Radio TV France in Paris op 14 september 1978 zei hij het volgende:

Het is de sjah die onze natie en onze mannen en vrouwen van hun vrijheid heeft beroofd. Het is de sjah die niemand zal laten ademen. Het is de sjah die met koloniale programma's bioscopen bouwde om onze jeugd moreel te

corrumpen. Jongens en meisjes hebben alle fatsoen en moraal verloren. Zij zijn zich niet bewust van de rampzalige situatie waarin Iran zich bevindt. De bioscopen van de sjah zijn een centrum van prostitutie. Zij bevorderen de ontwikkeling van een kunstmatige mens die geen idee heeft van zichzelf of van de catastrofale situatie in het land. De islamitische natie kent deze centra van immoraliteit zeer goed. Ze weet dat ze tegen het welzijn van ons land zijn gericht. Zonder dat de geestelijkheid iets expliciet zegt, weet iedereen dat deze centra van immoraliteit vernietigd moeten worden.

De Cinema Rex in Abadan werd echter in brand gestoken door sjah-elementen. De sjah heeft altijd gesproken over de grote angst die in Iran zal heersen wanneer zijn tegenstanders aan de macht komen. Met het vuur in Abadan wilde hij laten zien hoe de Grote Angst eruitziet. Hij verbrandde meer dan 400 mensen met een ongelooflijke wreedheid die nauwelijks te overtreffen was.

In de westerse media verscheen echter een heel ander beeld - zie het nieuwsbericht op de volgende bladzijde.

- a. Wie had de brand aangestoken? Fanatieke moslims, zoals westerse kranten berichtten? Of handlangers van de sjah, zoals ayatollah Khomeini beweert? Wie heeft gelijk, denk je: de westerse kranten of de ayatollah. Leg ook uit waarom je dat denkt.
- b. Hoe kan het dat de westerse kranten een andere versie presenteren dan 'het volk' (zie *Persepolis*) en de ayatollah?

377 DODEN IN ABADAN

Bioscoopbrand in Iran werk van fanatieke moslims

TEHERAN (Rtr/UPI) - Bij een bioscoopbrand in de Iraanse stad Abadan zijn zaterdag 377 mensen omgekomen. Slechts 14 mensen hebben, de meesten van hen zwaar gewond, de brand overleefd. De brand in de bioscoop is op vier plaatsen tegelijk aangestoken door onbekenden, die overigens gezocht worden in kringen van fanatieke moslims. De directeur en twee medewerkers van de bioscoop zijn gearresteerd, omdat zij de enige toegang tot de bioscoopzaal hadden afgesloten toen de voorstelling begonnen was, uit vrees voor een aanval op het gebouw. De enigen die de vuurzee hebben kunnen ontsnappen, wisten via een luik in het dak naar buiten te kruipen.

De brand brak tegen elf uur in de avond uit, een uur na het begin van de filmvoorstelling die door een groot aantal vrouwen en kinderen werd bijgewoond. De slachtoffers renden naar de uitgang, maar stonden voor een gesloten deur. Veel van de slachtoffers zijn door verstikking om het leven gekomen of vertrappt in de paniek. Bij de slachtoffers zijn hele gezinnen van soms wel vijftien personen.

Gisteren hebben bulldozers massagraven gemaakt voor de niet mee te identificeren lichamen, een ongewone daad in dit land waar de mohammedaanse leer aparte graven voor ieder eist. Honderden mensen trokken gisteren in een protesttocht door de stad.

De brand van zaterdag was de zesde bioscoopbrand sinds het begin van ramadan, de mohammedaanse vastentijd. Gelovige mohammedanen onthouden zich in deze maand van bioscoopbezoek. Juist de laatste tijd maken godsdienstige ijveraars in het land van de sjah zich sterk voor het naleven van de mohammedaanse wetten.

De godsdienstige ijveraars zijn zich acht maanden geleden gaan roeren toen de sjah zijn liberalisatieprogramma met grotere politieke vrijheden aankondigde. Ondanks het verzet tegen deze plannen, dat de afgelopen maanden zeker honderd slachtoffers heeft gemaakt, is de sjah vastbesloten de ontwikkeling voort te zetten.

Krantenbericht: *Leidse courant*, 21 augustus 1978

Opdracht 23. Laten we het eens omkeren...

De Nederlandse journalist Joris Luyendijk is gespecialiseerd in de Arabische en islamitische wereld. In zijn studententijd bracht hij een jaar in Caïro (Egypte) door, waar hij colleges volgde aan de universiteit. Aan de Universiteit van Amsterdam had hij Arabisch gestudeerd. In Caïro had hij veel contact met de Egyptische studenten. Hij schreef een boek over zijn ervaringen. In dat boek komt de volgende passage voor, waarin Joris Luyendijk een gesprek heeft met Layla, een Egyptische studente.

Gisteren had ze [Layla] een workshop met een Deense ontwikkelingswerkster over de hoofddoek. [Layla:] 'Zoals je weet ben ik tegen het verplichten van de hoofddoek, maar dit was het andere uiterste. Dat kind, kakelvers van de universiteit, kwam ons vertellen dat de hoofddoek een "instrument van mannelijke onderdrukking" is. Nu vraag ik je?! Hoe durft iemand uit een land zonder geschiedenis ons te komen vertellen hoe wij onze samenleving moeten inrichten?' Ze kijkt me aan en ik zwijg. 'Na afloop stond ik met haar na te praten. Weet je waar ze over begon? Afvallen! Hoe moeilijk het was slank te blijven met haar onregelmatige leven.' Layla laat opnieuw een verontwaardigde stilte vallen. 'Ze ziet niet hoe ze zelf wordt onderdrukt door een door mannen opgelegd slankheidsideaal. Met onze wijde moslimkleding kennen wij dat probleem niet. En nu wil zij dat wij ons in net zulke strakke pakjes gaan hijsen zodat precies zichtbaar is hoe dik of dun we zijn!'

a) Uit dit fragment blijkt dat Layla verontwaardigd is. Vat in je eigen woorden samen waarom.

b) Joris Luyendijk zegt niets. Hij zwijgt, en even later is er 'een verontwaardigde stilte'. Voor een Europeaan in een islamitische cultuur is het ook niet gemakkelijk – zoals het omgekeerd voor Marji ook niet makkelijk was. Waarom reageert Joris niet?

Diezelfde Layla zegt ook:

'Ik wil alleen zeggen dat het beeld van islam als gewelddadig en intolerant zeer kwalijk is. Westerlingen zijn vaak zo eurocentrisch: iedere vreemde is een wilde tot het tegendeel is bewezen. Moslims moeten kritisch denken over islam, maar jullie ook. En je moet zeker onderscheid maken tussen fundamentalisten en de Koran.'

Satrapa lijkt vergelijkbare ideeën te hebben als Layla. Zie hiervoor het voorwoord van *Persepolis*. En in een interview in de Britse krant *The Guardian* zegt ze in 2003:

“The western woman is so entranced by the idea that her emancipation comes from the miniskirt that she is convinced that if you have something on your head you are nothing. The women who are forced to wear the veil, and the women who are portrayed naked to sell everything from car tyres to orange juice, are both facing a form of oppression. But for me, anything that uses the language of banning is wrong.”

c) Toch is er verschil in de ideeën van Marjane Satrapa en Layla. Waarin verschillen ze?

Opdracht 24. Censuur

Het zal je waarschijnlijk niet verbazen dat *Persepolis* in Iran verboden is. Zoals het je ook niet zal verbazen dat de graphic novel in de westerse wereld erg populair is en op veel scholen wordt gelezen. Wat je wellicht wel verbaast, is dat *Persepolis* in 2013 en 2014 in Amerika ter discussie kwam te staan. Het begon zo, in 2013:

On the evening of Thursday, March 14, word began to spread that the principal at Lane Tech High School had received an order to remove all copies of *Persepolis* from classrooms and libraries. Teachers were to be prohibited from using the book in their classes. Turns out the order went to all Chicago public schools.

Er ontstond een verhitte discussie. Veel mensen waren verontwaardigd. Maar dat veranderde weinig aan de zaak:

In 2014, *Persepolis* was the second most commonly challenged book in America, according to a report by the American Library Association. Arguments found in official challenge/ban reports for this book claim that the book contains graphic language and images, is not suitable for the targeted age group, references gambling, uses offensive language, and is altogether politically, racially, and socially offensive.

Blijkbaar zijn er lezers die het boek anders lezen dan jij het waarschijnlijk gelezen zult hebben. Deze lezers zullen er een andere betekenis in zien.

Hier staat tegenover dat *Persepolis* vaak juist heel positief wordt besproken. Een lezersreactie: "*Amnesty International heeft een hele leuke les ontwikkeld rondom Persepolis over de rol van de vrouw in de Iraanse samenleving. Kortom Persepolis is een aanrader voor ieder die graag een persoonlijk verhaal wil lezen van een meisje met ouders die in Iran leven en die vechten voor vrijheid.*"

a. Ga na waar een tegenstander van het boek zich precies aan zal storen. Om welke scènes zal het gaan, en waarom?

Misschien is het ontlokken van kritische reacties wel inherent aan elke literaire tekst. In de discussie rond *Persepolis* merkte de schrijver Noah Berlatsky het volgende op:

The truth is, outside of arithmetic, it's hard to teach *anything* worth learning that *someone* won't find offensive or upsetting or frightening or off-putting. If it's interesting, if it's something people care about, then people are going to have opinions about it. That means somebody, somewhere, isn't going to like it. The drive to keep our children perfectly safe from dangerous knowledge just ends up reducing their education to a bland, boring, irrelevant slog.

b. Ben je het met Noah Berlatsky eens? Waarom wel/niet? Verwerk in je antwoord minimaal twee argumenten. (100 woorden)

Week 5 (verdieping): Recensies en reflectie

Opdracht 25. Recensies

Toen de volledige editie van *Persepolis* in Nederlandse vertaling verscheen, was er uiteraard volop aandacht voor in de media. Hieronder lees je twee recensies. Deze recensies lees je en *annoteer* je. Met dit laatste wordt bedoeld:

- Je highlight zinnen die je goed/belangrijk vindt.
- Je zet vraagtekens bij dingen die je niet begrijpt of waar je het niet mee eens bent.
- Je noteert ideeën die je er zelf bij hebt, je maakt aantekeningen.

Besteed hier 15 minuten aan. Je bespreekt je annotaties mondeling met je docent.

Recensie 1:

Marjane Satrapi - Persepolis

Autobiografie in stripvorm. De Iraanse Satrapi tekent haar leven tegen de achtergrond van de revoluties en radicalisering van haar vaderland.

De stripvorm hanteren voor een autobiografie. Art Spiegelman deed het subliem met *Maus*, Keiji Nakazawa deed het met *Hiroshima*. Op vrijwel gelijkwaardig kwalitatieve hoogte zit Satrapi met *Persepolis*, waarin zij de recente geschiedenis van Iran beschrijft en welke invloed die op haar leven heeft en heeft gehad. Ze is geboren in 1969, dus zij heeft zowel het Iran van de sjah meegemaakt als de religieuze catharsis nadat de ayatollah het land in zijn greep kreeg.

Nachtmerrie

Satrapi werd in Teheran geboren in een modern, welgesteld, links gezin. Als jong meisje kreeg ze schappen vol boeken te verstouwen, want haar ouders wilden dat hun kind opgroeide tot een vrije, ontwikkelde vrouw met een nieuwsgierige geest. Eigenschappen die na de radicale revolutie tot non grata werden verklaard, en het laat zich raden dat het ontwikkelingsproces van deze Satrapi hierdoor rondwapperde als een eierschaaltje.

De revolutie die aanvankelijk ook de steun van links-georiënteerden had, veranderde in een nachtmerrie toen vrienden en collega's uit de gevangenissen terugkeerden met gruwelverslagen van foltering en massa-executies. De scholen begonnen een voor een te sluiten, vrouwen werden opgejaagd door de religieuze politie en het leven werd ondraaglijk. Immers, een samenleving geregeerd door tirannen wordt als los zand omdat overal verraders verrijzen en er alom wantrouwen ontstaat.

Gapende kloof

Satrapi's ouders beschikten gelukkig over de financiële middelen om hun dochter naar Europa te sturen. Maar op dat continent kon zij toen nog niet aarden. De losse seksuele moraal was verwarrend, en de verwende generatie van de jolly European eighties had geen enkel besef van de wantoestanden in Iran. Revolutie in Europa werd met de mond beleden: in Satrapi's naaste omgeving leken de politieke debatten vooral trendy tijdverdrijf, met een stickie erbij, om daarna onbekommerd de koffer in te duiken. Uiteindelijk keerde Satrapi ziek van heimwee weer terug naar haar familie in Iran, maar de omstandigheden voor weldenkende mensen waren daar te verstikkend geworden om normaal te kunnen functioneren. Ze was inmiddels half westers én half Iraans: inderdaad, ze strandde in die gapende kloof tussen twee tegenovergestelde werelden (die inmiddels aardig bevolkt begint te raken).

Sterk en vitaal

Er zijn een flink aantal elementen waardoor Satrapi's boek hoge ogen gooit. Haar tekenstijl is basaal en bijna kinderlijk, maar tegelijkertijd sterk, vitaal en met onmiskenbaar artistieke talenten die haar achtergrond als kunstacademica tonen. Met een paar simpele lijnen kan ze een wereld van emoties oproepen. Bovendien heeft ze de humor van iemand die het overzicht op de situatie behoudt en kan relativeren. Net zo trefzeker betreft ze de rumoerige, recente geschiedenis van Iran in haar verhaal. De mislukte revoluties, het verraad, en de bemoeienissen van de VS.

Bijna droogkomisch is haar observatie van de idiote upgrade van voormalige verschoppelingen tot hoeders van de heilstaat Iran. Een pasklaar recept voor ongelijkheid en onrecht, wat leidt tot nog meer versplintering van een land dat al zo fragiel de 20ste voor de 21ste eeuw verruilde. Nu is Satrapi Iran voorgoed ontvlucht, en woont ze in Parijs. Hopelijk is ze nu bezig met een vervolg over Iran, want de kruitdampen zijn daar nog lang niet opgetrokken.

Persepolis - Marjane Satrapi

Uitgeverij Atlas

Recensie 2:

Persepolis - *Marjane Satrapi*

Een stripboek over oorlog en opgroeien

Door: Iris Savelkouls

Sommige auteurs kunnen bijzondere dingen doen met het stripmedium. De auteur van *Persepolis* heeft, naar mijn idee, toch wel iets heel eigens geschapen, en ik vind het absoluut geslaagd.

Het stripboek *Persepolis* vertelt een verhaal in zwart-witte houtgravures. De tekst staat zowel in praatwolkjes als in verteltekst onderaan de plaatjes. Het verhaal is waargebeurd en bevat ernstige thema's. Toch is het verhaal ook luchtig verteld, hier en daar grappig en leest het lekker weg.

De auteur van *Persepolis* vertelt haar eigen levensverhaal. Marjane Satrapi groeide op in Iran, juist toen daar de revolutie plaatshad, de oorlog uitbrak en Ayatollah Khomeini aan de macht kwam. Als kind maakte ze daar alles op haar eigen manier mee. Naast oorlog en theocratische onderdrukking, gaat het boek over typische problemen die horen bij opgroeien, desillusies, teleurstellingen in de liefde, falen.

Marjane Satrapi ('Marji' zoals ze in de wandel wordt genoemd; eerlijk gezegd weet ik nog steeds niet hoe je die naam nou eigenlijk uitspreekt) groeit op in een betere buurt van Teheran met aardige ouders en een hele lieve oma. Op haar kamer leest ze boeken, op straat speelt ze met andere kinderen. Maar de harde wereld dringt ook haar leven binnen. Op een dag komt ze erachter dat de koning (sjah) van het land, niet door God is uitverkoren, zoals in haar schoolboekje staat, maar dat het een Iraanse soldaat is die het mede dankzij de Engelsen tot koning heeft geschopt, en wrede dingen op zijn geweten heeft. Tijdens protesten in de hoofdstad, waar ook Marji's ouders bij zijn, wordt er door soldaten van de vorst wreed geschoten.

Als de sjah verjaagd is, komen op een dag twee vrienden van de familie, Siamah en Mohseh op bezoek. Zij zijn communistisch en hebben tijdens het bewind van de sjah vastgezet. Mohseh vertelt hoe hij gemarteld werd tijdens zijn gevangenschap; ook dat zijn vingernagels werden uitgetrokken. Het wordt de kleine Marji niet bespaard. Intussen speelt Marji met haar vrienden 'revolutietje' in de tuin. De combinatie van volwassen ernst en kinderlijke naïviteit is een goed voorbeeld van hoe de auteur tragedie en humor weet te combineren.

De eerste twee delen vertellen over Marji's kindertijd. In het derde deel sturen haar ouders haar, om de oorlog te ontvluchten, naar Oostenrijk. Daar komt Marji, die volop aan het puberen is, in aanraking met de westerse cultuur. In het vierde deel keert Marji terug naar Iran en merkt het conflict waar de mensen mee kampen, als ze door de regering gedwongen worden zich aan strenge islamitische regels te houden, maar ondertussen (stiekem) proberen te leven zoals ze zelf willen.

Had Marjane Satrapi haar levensverhaal niet ook in gewoon proza kunnen opschrijven? Interessante vraag, maar ik ben blij dat ze het niet heeft gedaan. In ieder geval zou er dan iets unieks verloren zijn gegaan. Want kom nu, er zijn toch wel meer (autobiografische) boeken verschenen over oorlog en religieuze conflicten. Maar welke daarvan is nu opgetekend in zwart-witte houtgravures? Daarnaast maakt Satrapi ook echt gebruik, mijns inzien, van de mogelijkheden die het stripvertellen biedt. Het kunnen vertellen met plaatjes en niet alleen met woorden heeft een heel eigen effect.

Tot slot denk ik dat ook iemand die uit zichzelf niet snel een boek met een dergelijk onderwerp ter hand neemt, aangetrokken zal worden door Satrapi's leuke manier van vertellen. Als je je even laat gaan, heb je van *Persepolis* elk deel in een ruk uit. *Persepolis* is huiveren, treuren, tot nadenken stemmen en... genieten!

Persepolis (Omnibus-uitgave van vier delen)

Marjane Satrapi

Atlas, 2005

ISBN: 90 450 1303 7

Marjane Satrapi

Opdracht 26

In 2007 werd de graphic novel verfilmd. Marjane Satrapi schreef het script zelf; ze was ook de regisseur van de film. De film was internationaal een groot succes. Je gaat kijken naar de trailer (klik [hier](#)).

a. Denk je dat de film dezelfde sfeer oproept als het boek? Wat is er hetzelfde en wat is er anders?

b. Als je de keuze hebt, wat kies je dan: de graphic novel lezen of de film bekijken? Waarom?

Opdracht 27. Een brief

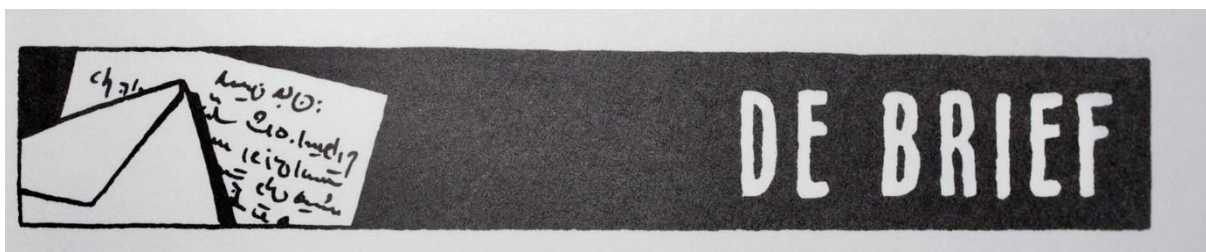
Als Marji juist in Oostenrijk is aangekomen, is ze erg eenzaam. Ze heeft nauwelijks vrienden. De mensen met wie ze optrekt begrijpen haar slecht.

Stel je voor dat Marji op dat moment besluit om een brief naar haar oma te schrijven. In die brief schrijft ze:

- hoe ze zich voelt;
- wat ze van Europa vindt;
- dat ze regelmatig aan Iran denkt;
- hoe ze de toekomst ziet.

Je mag ook andere punten aanvoeren, maar deze vier punten komen in elk geval aan bod.

Schrijf de brief. Je brief van Marjane aan haar oma telt minimaal 300 woorden.

Opdracht 28. De situatie nu

Het is de afgelopen jaren onrustig in Iran. In september 2022 braken er hevige protesten uit na de gewelddadige dood van Mahsa Amini. Een jonge vrouw die door de zedenpolitie was gearresteerd omdat ze haar hoofddoek niet correct droeg. Ze stierf kort na haar arrestatie in een politiecel.

Mahsa Amini

Het protest werd grotendeels geleid door jonge vrouwen die meer vrijheid wensten. Onderdeel van het proces was het afknippen van de haren. Dit leidde wereldwijd tot veel aandacht in de media en veel navolging. Zo knipte de Nederlandse minister van justitie Dilan Yeşilgöz in een televisie-uitzending een haarlok af.

Je gaat nu kijken naar een informatief programma van NOS op 3, waarin de Iran-protesten worden uitgelegd. Je kunt de video [hier](#) bekijken.

Vraag (Mondelinge opdracht):

- a) Is de politieke situatie in Iran in 2022 vergelijkbaar met die aan het begin van de jaren tachtig?
- b) Welke overeenkomsten en verschillen zie je tussen de protesten toen en de protesten nu?

Je bespreekt je antwoorden mondeling met je docent.

Opdracht 29. Reflectie

Deze opdracht doe je mondeling met je docent. Je hoeft dus geen antwoorden in te leveren! Lees vooraf wel de vragen door en denk erover na.

1.

a. Een motief in *Persepolis* is volwassen worden. Daarbij kan de cultuur een rol spelen: Marji was waarschijnlijk niet dezelfde Marji geworden als ze in een andere tijd of op een andere plaats was opgegroeid. Op welke manier denk je dat externe factoren haar leven en haar denken hebben gevormd?

b. Heb je het idee dat jij zelf ook gevormd wordt door de cultuur waarin je leeft? Zo ja, op welke manier?

2.

Ben je het met de volgende stelling eens of niet? Leg uit!

Persepolis thematiseert niet alleen de geschiedenis van Iran maar biedt ook een blik op andere politieke en maatschappelijke systemen.

3.

Je hebt je de afgelopen weken in *Persepolis* verdiept, met name in de historische en culturele achtergrond.

- Heb je het idee dat de kennis van de context je helpt om het boek beter te begrijpen?
- Ben je het boek meer gaan waarderen? (Vind je het leuker/interessanter geworden?)
- Heeft *Persepolis* jouw visie op de wereld veranderd? Een boek kan iets 'doen' met de lezer, de lezer op nieuwe ideeën brengen. Is dat bij jou het geval?

Verantwoording

In de opdrachten wordt steeds 'Marjane' gebruikt om de auteur aan te duiden en 'Marji' als verwijzing naar het personage in *Persepolis*. Om dit consequent te handhaven is in citaten soms stilzwijgend Marjane in Marji veranderd. Omwille van de leesbaarheid zijn evidente tikfouten en vergissingen in citaten aangepast. Bij het samenstellen van dit lespakket is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

Vorkant: Zelfportret van Satrapi uit 2015:

<https://www.vanityfair.fr/culture/cinema/articles/lautoportrait-de-marjane-satrapi/25142>.

Voorwoord: afbeelding eerste druk: <https://www.artcurial.com/en/lot-satrapi-persepolis-les-4-volumes-en-edition-originale-lassociation-2000-2003-etat-neuf-1531-451>

Opdracht 2: Voor de betekenissen is gebruik gemaakt van www.vandale.nl.

Opdracht 3b: Reactie: <https://sites.tufts.edu/english2section08/category/persepolis/page/2/>

Opdracht 4: Landkaart Iran: <http://sites.psu.edu/borhan/2015/01/23/iran-nuclear-threat-or-political-hype/>. Feiten over Iran: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Iran>. Afbeelding Persepolis:

Afbeelding Persepolis: <https://en.wikipedia.org/wiki/Persepolis>.

Opdracht 5: afbeeldingen blz. 160, plaatje 3 en blz. 203, plaatje 4.

Opdracht 6: De video komt van schoolt: <https://schooltv.nl/video/het-midden-oosten-de-islamitische-revolutie-in-iran/#q=iran>.

Opdracht 8: tekst van blz. 346, plaatje 4.

Opdracht 9: tekstje over ouders van <https://www.moov.be/document/film/603/Persepolis.pdf>.

Opdracht 11: afbeeldingen 46:2, 49:7, 194:1, 220:1, 237:7.

Opdracht 12: Het eerste citaat uit de scriptie 'Persepolis: een vlucht in de verbeelding' van Harir Faquiri. Citaat Satrapi uit de uitzending 'Conversations with Marjane Satrapi and Art Spiegelman',

<https://www.youtube.com/watch?v=rUmSAq5uNLY>. Tekening in kleur:

<http://comicsalliance.com/tribute-marjane-satrapi/>. Afbeelding 12:1.

Opdracht 13: Foto's Ahmad Sjah: <http://riowang.blogspot.com/2008/08/little-prince.html>. Als aanwijzing dat dit inderdaad de overgrootvader van Satrapi moet zijn, dient ook het volgende artikel/interview: 'Iraanse prinses Marjane Satrapi tekent autobiografische strip' van Pieter van den Blink, *De standaard*, 29 november 2002.

Opdracht 14: Info over mensenrechten van <https://mensenrechten.nl/nl/welke-mensenrechten-zijn-er>.

Opdracht 15: Uitzending 'Andere tijden': <https://anderetijden.nl/aflevering/495/Ayatollah-Khomeiny>. Foto: https://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_the_Iranian_Revolution.

Opdracht 16: afbeeldingen 11:2 en 44:7.

Opdracht 17: artikel: <https://www.nytimes.com/2019/02/10/world/middleeast/iran-revolution-40.html?action=click&module=News&pgtype=Homepage>. Interessant zijn in dit kader ook deze

foto's: <http://www.thinkinghumanity.com/2017/03/iranian-women-are-neither-weak-nor-meek-and-these-20-images-prove-that.html>.

Opdracht 18: Voor info over de graphic novel o.a. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Striproman>.

Uitspraak Satrapi: http://www.zozolala.com/ZL126_Satrapi.html.

Opdracht 19: Interview Satrapi: https://www.youtube.com/watch?v=v9onZpQix_w. Uitspraak

Satrapi: http://www.zozolala.com/ZL126_Satrapi.html. Mening (Engelse tekst):

<https://www.cram.com/essay/An-Analysis-Of-Art-Spiegelman-s-Maus/FKUYSXKUZ3Q>.

Opdracht 20: afbeeldingen 12:1 en 83. Gordafarid: Persepolis 334. Historische afbeelding:

https://de.wikipedia.org/wiki/Gordafarid#/media/File:Sohrab_fights_Gordafarid.jpg. Over

oorlogsolifant: https://en.wikipedia.org/wiki/Persian_war_elephants. Vlag Iran: https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_Iran.

Opdracht 21: 286:3 en <http://www.italianrenaissance.org/michelangelos-pieta/>. Citaat interview: http://www.zozolala.com/ZL126_Satrap.html. Persepolis 214. Keith Haring: <https://www.wikiart.org/en/keith-haring/untitled-dance-1987>.

Opdracht 22: Persepolis 21, voor interview Khomeini: https://de.wikipedia.org/wiki/Brandanschlag_Cinema_Rex. Bij de vertaling is gebruik gemaakt van <https://www.deepl.com/translator>. Het krantenbericht: Leidse courant, 21 augustus 1978. Te vinden via www.delpher.nl.

Opdracht 23: Joris Luyendijk, *Een goede man slaat soms zijn vrouw*, Amsterdam: Podium, 2018, 24e druk. De gebruikte citaten zijn te vinden op blz. 144 en blz. 141. Artikel The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2003/dec/12/gender.uk>.

Opdracht 24: Eerste citaat: <https://socialistworker.org/2013/03/26/banning-persepolis>. Tweede citaat: <https://bannedbookbrigade.wordpress.com/2016/01/22/persepolis-by-marjane-satrap/>. Berlatsky: <https://www.theatlantic.com/national/archive/2013/03/sex-violence-and-radical-islam-why-persepolis-belongs-in-public-schools/274152/>.

Opdracht 25: Recensie1: <https://www.nu.nl/boek/748221/marjane-satrap---persepolis.html>, Recensie 2: <https://wolvenrecensies.tumblr.com/post/32264017251/persepolis-marjane-satrap-eeen-stripboek-over> Foto: <https://ncac.org/news/blog/marjane-satrap-to-cps-find-your-brain-again-stop-lying>

Opdracht 26: trailer: <https://www.youtube.com/watch?v=3PXHeKuBzPY>. Info over de film is hier te vinden: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Persepolis_\(film\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Persepolis_(film)).

Opdracht 27: Afbeelding van het begin van het hoofdstuk 'De brief', blz. 39.

Opdracht 28: Foto Mahsi: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-62940907>. Video: <https://www.youtube.com/watch?v=ypikak3H9MI>.

Algemeen: Naast de hierboven aangegeven vermeldingen heb ik me laten inspireren door o.a.

- lezersreacties op www.bol.com
- Materialien und Unterrichtsideen zum Comic: Persepolis: https://www.ph-ludwigsburg.de/fileadmin/subsites/2b-akjl-t-01/user_files/ph_lesenswert/ausgabe1109/Persepolis.pdf
- het Lesson plan op https://www.buffalolib.org/sites/default/files/get-graphic/GG_Kits/Persepolis/Persepolis%20Lesson%20Plans.pdf
- het artikel 'Satrapisms – A look at Persepolis': <https://satrapism.wordpress.com/introduction-to-the-author/>
- het lesprogramma bij de film van <https://www.moov.be/document/film/603/Persepolis.pdf>
- Harir Faqiri, 'Persepolis een vlucht in de verbeelding': https://www.academia.edu/743041/Persepolis_eeen_vlucht_in_de_verbeelding._Censuur_Balling_schap_en_representatie_in_beeldromans

De belangrijkste inspiratie kwam van het boek zelf:

Marjane Satrapi, *Persepolis*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact, 2013. 8^e druk.

*

© Dit lespakket bij *Persepolis* is ontwikkeld door Pieter van der Vorm. Niets uit dit materiaal mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van VORM Tutoring.